

PROPHET AYYUB AND HIS PATIENCE IN DIVAN POETRY

Klâsik Türk Şiirinde Hz. Eyyub ve Sabrı¹

Ekrem BEKTAŞ²

Abstract

It is known that 124 000 prophets were sent from Prophet Adam who is the first person and prophet until Prophet Muhammad who is the last messenger and 25 of these prophets have been taken place and named in Quran. It is also obvious that there are some miracles and short stories about mentioned prophets in the Quran. These miracles and stories are covered in the literal work of Muslim society. As the prophets are sent to as a guide to mankind, they have been tested with a variety of trouble and tribulation. There is not any prophet who has not undergone any trouble in the world. One of the prophets named and described with the story in the Quran is the Prophet Ayyub. Prophet Ayyub ,who had many goods, property and children once, loses his all property and possessions in time, his house is destroyed and in this destruction he loses his children. He catches an incurable disease. Wounds occur on his body and worms fall into the wounds. However, he would never complain about what happened to him. When his illness becomes more serious, he could not able to chant to Allah. Therefore, he has to pray to Allah. After the prayer he gets well and he seems like a newborn baby. In this way, Prophet Ayyub succeeds in his patience exam and has a reputation as the epitome of patience. In this article, it is focused on the couplet of divan poetry which is about Prophet Ayyub and his patience and it is studied how this subject is discussed in Divan poetry.

Key Words: Hz. Ayyub, Ayyub patience, patience, patience in Divan poetry.

Özet

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den son elçi Hz. Muhammed'e gelinceye kadar yüz yirmi dört bin peygamberin gönderildiği ve bunlardan sadece yirmi beş peygamberin isminin Kur'an-ı Kerim'de geçtiği bilinmektedir. Yine Kur'an-ı Kerim'de ismi anılan peygamberle ilgili bazı mucize ve kısa hikâyelerin de anlatıldığı malumdur. Anlatılan bu mucize ve hikâyeler Müslüman milletlerin edebî eserlerinde çokça işlenir. Peygamberler insanlığa rehber olmak üzere gönderildiklerinden çeşitli belâ ve musibetlerle imtihan olmuşlardır. Dünyada musibet ve imtihana maruz kalmayan peygamber yoktur. İşte Kur'an'da ismi geçen ve kıssası anlatılan peygamberden biri de Hz. Eyyub'tur. Önceleri çok mal, mülk ve evlada sahip olan Hz. Eyyub, zamanla mal ve mülkü elinden gider, evi yıkılır ve bu yıkımda evlatları ölür. Kendisi de onulmaz bir hastalığa yakalanır. Bedeninde yaralar oluşur ve bu yaralara kurt düşer. Fakat O, başına gelenlerden asla şikâyetçi olmaz. Hz. Eyyub, hastalığı artıp Allah'ı zikredemez hâle gelince dua etmek zorunda kalır ve duadan sonra annesinden yeniden doğmuş gibi iyileşir. Böylece Hz. Eyyub sabır imtihanını başarı ile verir ve sabır timsali olarak nâm salar. İşte bu makalede Hz. Eyyub ve onun sabrını konu alan klasik şairlerimizin beyitleri üzerinde durulmuş ve bu konunun divan şiirinde nasıl işlendiği mevzuu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Eyyub, Eyyub sabrı, sabır, klasik şiirde sabır.

¹ Bu makale, Şanlıurfa Eyyubiye Belediyesi tarafından düzenlenen "Eyyüp Peygamber Sabır Günleri (3 Nisan 2015, Şanlıurfa) etkinlikleri kapsamında yapılan Sempozyumda sunulmuş bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Doç. Dr., Harran Üniversitesi, e-posta: ekrembek13@yahoo.com

Giriş

Klasik Türk edebiyatının beslendiği kaynakları, başta Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in hadisleri olmak üzere islami bilimler (tefsir, kelâm, fıkıh vs.), islâm tarihi, peygamber mucizeleri ve kıssaları, tasavvuf ve felsefe, İran mitolojisi (kişiler ve olaylar), tarihî, efsanevi ve mitolojik olaylar ve kişiler, Türk tarihi, kültürü ve edebî anlayışlar şeklinde sıralamak mümkündür.³

Arapça isim olan “sabr” kelimesinin *Kâmûs-i Türkî* (2005: 817.)deki anlamı şöyledir: “1. Başa gelen acıya karşı telâş ve me'yûsiyyet göstermeyip dayanma, tahammül. Türkçesi çıdam, Farsçası şekîb, sebretmek, çıdamak. 2. Gelecek ve olacak bir şey için acele ve telaş göstermeyip bekleme. Biraz sabr edin, sabr edemiyorum.”

Kâmûsü'l-Muhîtt Tercümesi'nde (C. 2: 927) de “sabr” kelimesine şu anlamlar verilmiştir: *es-Sabr: Cebr vezninde bir kimseyi bir nesneden alıkoymak ma'nasınadır. Sabr fîli lafz-i âmmdır. İhtilâf-ı vakâyı' hasebiyle itlâkı muhtelif olur. Eğer bir musibet vukû'unda ceza' (sabrızsızlıkla sızlanma) ve ıztırâbdan hâbs-ı nefis ederse ona hemen sabr itlâk olunur. Mukabiline ceza' denir. Ve eğer muhasebeye olur ise ana şecâ'at (yiğitlik) ve mukabiline cebin (korkak) denir. Ve eğer bir hadise-i muzcire (hüzün ve elem veren olay) vukû'unda olur ise ona ruhbu's-sadr (gönül ferahlaması) ve mukabiline zücret (gönül sıkıntısı) denir ve eğer imsâk-ı kelâm (susma) bâbında olur ise ona kitmân (gizlenmek) ve mukabiline mezl (civân mert) denir. Kur'an-ı Kerimde bunların cümlesine sabr itlâk olunmuştur.”*

Kur'an-ı Kerim'de sabır⁴ kelimesi on iki defa; Eyyub ismi ise toplam beş âyet olmak üzere altı kez geçmektedir. Sabır kelimesinin geçtiği birkaç âyet şöyledir:

“Allah ve Resulüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Allah sabredenlerle beraberdir.” *Enfâl*, 46.

“....Yalnız sabredenlere, mükafatları hesapsız ödenecektir.” *Zümer*, 10.

“.... Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.” *Asr*, 3.

Hz. Eyyub ismi de *Kur'an-ı Kerim*'in aşağıdaki âyetlerinde geçmektedir:

“Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, esbata (torunlarına), İsa'ya, Eyyub'u, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik.” *Nisâ*, 163.

“...Daha önce de Nuh'u ve onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yu ve Harun'u doğru yola iletmıştik; biz iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız.” *En'âm*, 84.

“Eyyub'u da (an). Hani Rabbine: “Başıma bu dert geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisin” diye niyaz etmişti.” *Enbiyâ*, 83.⁵

³ Klasik şiirin kaynaklarını, temelde bir olmak üzere farklı tasnif etmek mümkündür. Cihan Okuyucu (2010: 185) *Divan edebiyatının*, Ortak İslam Kültürü, Acem Esatiri ve Mahalli Unsurlar olmak üzere başlıca üç kaynağı olduğunu ifade eder. Bu konu için ayrıca bkz. Levend, 1984: 9-10.

⁴ Sabr kelimesinin türevleri bu sayıya dâhil değildir.

“Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.” Enbiyâ, 84.

“(Resulüm!) Kulumuz Eyyub’u da an. O Rabbine: Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi, diye seslenmişti. Ayağını yere vur! İşte yıkıncak ve içilecek soğuk bir su (dedik).” Sâd, 41-42.

“Elîne bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir. Gerçekten biz Eyyub’u sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O ne iyi kuldu! Daima Allah’a yönelirdi.” Sâd, 44.⁶

Hadis kitaplarında sabırla ilgili onlarca hadis-i şerifin yer aldığı konunun uzmanlarının malumudur. Konumuza ışık tutmak üzere Hz. Peygamberin sabırla ilgili bazı hadislerini aşağıda sunuyoruz:

- Şu üç şeyle kul dünya ve ahiretin bol nimetlerine kavuşur. Belaya karşı sabır, kadere rıza ve bollukta dua. [(3: 314, Hadis no: 3489), Câmiü’s-Sagîr, s. 867.]

- Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: Mümin kullarımdan birine bir bela ve hastalık verdiğimde bana hamdeder ve verdiğim bela ve hastalığa sabır gösterirse, yatağından kalktığı anda annesinden doğduğu günkü gibi günahlardan temizlenmiş olarak kalkar. [(4: 479, Hadis no: 6021), Câmiü’s-Sagîr, s. 1274.]

- Eyyub Aleyhiselâm insanların en yumuşak huylusu, en sabırlısı ve en çok öfkesini yutanıydı. [(4: 544, Hadis no: 6205), Câmiü’s-Sagîr, s. 1311.]

- Gerçek sabredici, musibetin ilk çarpılışı ânında sabreden kişidir. [(4: 232, Hadis no: 5128), Câmiü’s-Sagîr, s. 1135.]

- Sabır ve musibetin mükafatını Allah’tan bekleme, köleleri âzâd etmekten daha faziletlidir. Allah bu özellikleri taşıyan kimseleri sorgusuz sualsiz cennete koyar. [(4: 233, Hadis no: 5132), Câmiü’s-Sagîr, s. 1136.]

- En üstün ibadet, sıkıntı ânında sabırla kurtuluş beklemektir. [(2: 44, Hadis no: 1283), Câmiü’s-Sagîr, s. 357.]

- İmanda sabrın yeri, vücutta başın yeri gibidir. [(4: 234, Hadis no: 5136), Câmiü’s-Sagîr, s. 1136.]

Müslümanlar da yukarıda zikredilen âyet ve hadislerden hareketle sabırla ilgili birçok kelâm-ı kibâr, atasözü ve özdeyiş söylemişlerdir. Kimi kaynaklarda hadis olarak gösterilen “*es-sabru miftahu’l-ferec/sabır zaferin anahtardır*” (Keşfü’l-hafâ 2/21) hadisi

⁵ Müfessir Beyzavî’nin naklettiğine göre Hz. Eyyub, varlık ve aile efradı geniş bir zat idi. Fakat evinin yıkılması sonucu aile fertlerinin çoğu öldü. Malı mülkü elinden gitti. On yıldan fazla süren ağır bir bedeni hastalığa mübtelâ oldu. Bütün bu felaketlere rağmen, halinden şikâyet eder duruma düşmemek ve takdire rızada sebat etmek için durumunu Cenâb-ı Hakk’a arz ederek O’ndan sıhhat ve âfiyet istemekten çekiniyordu. Nihayet eşinin ricası üzerine ancak yukarıdaki âyette ifade buyrulan sözlerle niyazda bulunmakla yetindi. [Kur’ân-ı Kerîm, s. 328]

⁶ Rivayete göre Eyyub (as) hanımının bir hatasından ötürü sıhata kavuşunca ona yüz değnek vurmaya yemin etmişti. Halbuki karısının, ona karşı hizmetleri, fedakarlıkları büyüktü. Onun için Cenab-ı Hak, yüz tane ekin sapından oluşan bir demetle bir kere vurulmasını kafi görmüştü. [Kur’ân-ı Kerîm, s. 455, aynı âyete yazılan açıklama.]

klasik şiirimizde çokça iktibas edilmiştir. Karamanlı Aynî (ö. 1490'dan sonra) aşağıdaki beyitte birden çok telmih ve tekrirle birlikte bu hadisi kullanır:

Sabr eyle iy Eyyûb olan Ken'ândaki Ya'kûb olan
İy Yûsufi matlûb olan *es-sabru miftâhu'l-ferec* K. Aynî, g. 92/2.

(Ey Eyyub ve Kenân'daki Yakub olan (kimse) sabır eyle. Ey Yusuf'u talep eden, sabır başarının/zaferin anahtarıdır.)

Bilindiği gibi yukarıdaki beyitte ismi geçen üç peygamber gösterdikleri sabır sonucunda istediklerine kavuşmuşlardır. Hz. Eyyub hastalıktan kurtulmuş, Hz. Yakub oğlu Yusuf'a kavuşmuş, Hz. Yusuf da uzun ve meşakkatli bir hayattan sonra Mısır'a aziz olmuştur. Halk ozanı Erzincanlı Aşık Daimî (ö.1983) de aynı mevzuyu şöyle mısralara döker:

Dâimiyem her cân ermez bu sırra
Gerçek âşık olan erer bu nûra
Yûsuf sabır ile vardı Mısır'a
Bu da gelir bu da geçer ağlama

Türkçede sabır ile alakalı “Sabır acıdır meyvesi tatlıdır; Sabrın sonu selâmettir; Sabırla koruk helva olur; Sabreden derviş muradına ermiş; Sabreyle işine, hayır gelsin başına; Allah sabırlı kulunu sever”⁷ gibi birçok atasözü vardır.

Peygamber kıssalarının temel kaynağını başta *Kur'an-ı Kerim* olmak üzere Hz. Peygamberin hadisleri teşkil eder. Kısasü'l-enbiyâ ve tefsirlerde Hz. Eyyub ve sabrı ile ilgili teferruatlı bilgiler anlatılır. Bu ayrıntı bilgileri alanın uzmanlarına bırakarak bu konuda özet olarak şunlar söylenebilir: “Hz. Eyyub, sabır timsali bir peygamberdir. İsrail oğullarından olup İshak peygamberin torunudur. Çok zengin olduğu, Şam taraflarından birçok mal ve mülke sahip bulunduğu, Rahme adında bir hanımı ve birçok evladı olduğu kısacası dünya saadetine sahip olduğu için Allah onu sınamak istedi. Önce malı ve mülkü elinden gitti. O bunun karşısında şükretti. Sonra evlatları birer birer öldü. O yine sabretti. Hastalandı ve vücudunda yaralar açıldı, hatta yaralarına kurt düştü, yine sabredip şükretti. Hastalığı o derece arttı ki insanlar onu şehir dışına attılar. Hz. Eyyub bu durumda olduğu halde eşi Rahme ona hizmet etmeye devam ediyor ve ibadetlerini aksatmıyordu. Hz. Eyyub Allah'ın emriyle ayağını yere vurur ve yerden fişkırان suyu önce içer sonra o su ile yıkanıp bütün hastalıklarından kurtulur. Eyyub böylece sabır imtihanını kazanır. Allah ona yeniden mal, mülk ve evlat verir. Sağlığına kavuşur. Havran ve Basâniye halkına peygamber olarak gönderilen Eyyub, İbrahim peygamberin şeriatıyla amel ederdi. Rivayetlere göre doksan küsur yıl yaşamıştır. (Pala 1995: 158-9)

Kur'an kaynaklı olan Hz. Eyyub'un sabrı, dillere destan olup bütün insanlığa örnek teşkil etmiştir. Peygamberlerin mucize ve kıssalarını kaynak alan Klasik edebiyatımızda, Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen diğer peygamberler gibi Hz. Eyyub ve onun sabrı da çokça işlenen konular arasındadır. Yukarıdaki âyetlerde de ifade edildiği gibi Hz. Eyyub'un en öne çıkan vasfı düçâr olduğu hastalığa karşı gösterdiği sabırdır. İşte bu makalede Hz. Eyyub ve onun sabrını konu alan klasik şairlerimizin şiirleri üzerinde durulmuştur. Bu amaçla metinbankası projesi kapsamında yayımlanan divanlarda “sabır ve Eyyub” kelimeleri taranmış ancak taranan divanlarda sabır kelimesi çok fazla geçtiği ve farklı

⁷http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55d5cd947db882.44237561.

bağlamalarda kullanıldığı için bu çalışmada sadece Eyyub kelimesinin yer aldığı beyitler değerlendirilmiş ve böylece konu sınırlandırılmıştır.

Peygamberlerin ortak özelliklerinden biri, diğer insanların dayanamadıkları dünyanın zor ve çetin musibetlerine karşı gösterdikleri sabırdır. “*En üstün ibadet sıkıntıya sabretmektir.*” [Canan 1994: IX/537] hadis-i şerifi gereği Peygamberler ibadet noktasında da en üstün kimseler oldukları için her hâl ve şartta sabırlı olmuşlardır. Yine peygamberler örnek insan olmaları münasebetiyle diğer insanların kaldıramayacakları musibetlerle imtihan olmuşlardır. Örneğin, Hz. Âdem cennetten çıkarılmakla, Hz. Eyyub hastalıkla, Hz. İbrahim ateşe atılma ve Nemrud’la olan mücadelesiyle, Hz. Yunus denize atılıp balık tarafından yutulmakla, Hz. Nuh tufanla, Hz. İsmail kurban edilmekle, Hz. Musa Firavun’la, Hz. Zekeriya şehit edilmekle, Hz. Yakub oğlu Yusuf’tan dolayı a’ma olmakla, Hz. Yusuf güzelliği ve aşkı münasebetiyle ve Hz. Muhammed de başta müşrikler olmak üzere birçok konuda imtihan edilmişlerdir. İşte klasik şiirimizde, *Kur’ân-ı Kerim*’de adları anılan peygamberlerle ilgili kıssalar ya telmihen ya da doğrudan işlenir. Mesela aşağıdaki müseddeste Hz. Eyyub, Hz. Musa ve Hz. Muhammed’le ilgili bazı kıssalara telmihte bulunulmuştur:

Hazret-i Eyyüb çekdi derd ile dürlü ‘anâ
Vâdi-i Tihe düşüpdür Hazret-i Müsî dilâ
Hazret-i fahr-ı cihâna rahneler virdi Hudâ
‘Âkıbet her birine kıldı yine lutf u ‘atâ
Gâfil olmaz derdden derde giriftâr eyleyen
‘Âşık-ı sâdık degül derdini izhâr eyleyen Ereğlili Turabî, Muh, I/3.

(Hz. Eyyub dert ile türlü sıkıntı çekti. Ey gönül, Hz. Musa Tih vadisine düştü. Allah, cihanın övüncü Hz. Muhammed’e yarık/zarar verdi. Sonunda her birini lutf edip bağışladı. Dertten derde giren kimse, gaflete düşmez; derdini izhar eden/söyleyen gerçek âşık değildir.)

Eyyüb gibi ‘alil ü düzah-bedenüm
Firkatle helâk olmada bir küh-kenüm
Yûsuf gibi çâh-ı gamda mahbûs oldum
Ya’küb gibi sâkin-i beytül-hazenüm Sâbir Pârsa, Rb, 40.

(Eyyub gibi hasta ve ateşler içindeyim. Ayrılıktan ölmek üzere olan bir küh-ken/Ferhad’ım. Yusuf gibi gam kuyusunda tutsak kaldım. Yakub gibi ağlama kulübesindeyim.)

Ahmedî (ö. 1414) de dört peygamberin ismini anarak onların bazı özelliklerine şöyle telmihte bulunur:

Ders-i İdrisün ol u Eyyüb-ı sabrı dahı hem
Yûnusun tesbihi Hızrun çeşme-i hayvânı ol Ahmedî, k. LI/9.

(İdris’in dersi/terzilik dersi, Eyyub’un sabrı, Yunus’un tesbihi ve Hızır’ın ölümsüzlük çeşmesi ol.)

Bu çalışmanın amacını, peygamber kıssalarından ziyade Hz. Eyyub ve sabrı ile alakalı, divanlarda tespit ettiğimiz beyitlerin tasnif edilip konunun klasik şiirimizde nasıl işlendiğini ortaya koymak olarak ifade etmiştik. Şimdi yaptığımız tasnifi sunalım:

Sabır Kahramanı Hz. Eyyub

Şairler, Hz. Eyyub'un sabır kahramanı olduğu konusunda hemfikir olup bunu şiirlerde bariz bir şekilde dile getirirler. XV. yüzyıl kadın şairi Mihrî Hatun (ö. 1514-15), yazdığı münacâtta adeta Hz. Eyyub'un hayatını iki beyitle özetler:

Hakkıçün anun k'ana her subh u şâm
Olmış idi derd ile uyhu harâm

(Derdinden dolayı ona her gece ve gündüz uykunun haram olduğu (Hz. Eyyub) hakkı için...)

Şükr iderdi her nefes her hâline
Bakmaz idi dünyenün ahvâline M. Hatun, Msn (Münacat), 186, 287. b.

(Hz. Eyyub) her zaman ve her haline şükreder ve dünyanın ahvaline/gidişatına hiç bakmazdı.)

XVIII. yy. mutasavvif şairi Zâtî Süleyman Efendi (ö. 1761), halk arasında çokça kullanılan "lutfu da hoş kahrı da hoş" sözünü hatırlatırcasına Hz. Eyyub'un sabriyle meşhur olduğunu şu beyitte anlatır:

Eğer mâhiyyetin lutf ile kahrın bilmek istersen
Anı var derd ile Eyyüb gibi meşhûr olandan sor Zâtî Süleyman, g. 53/3.

(Eğer lutf ile kahrın ne olduğunu bilmek istersen onu git dert ile Eyyub gibi meşhur olandan sor.)

Zağralı Handî (ö. 19. yy), Hz. Yusuf gibi her belaya sabır gösterdiğini ve sabırsızlığı şanına yakıştırmadığını aşağıdaki beyitte dile getirir:

Sabr ederdim her belâya Hazret-i Yûsuf gibi
Bî-sükûn u bî-sabırlığı düşürmem şânıma Zağralı Handî, g. 52/3.

(Hz. Yusuf gibi her belaya sabrederdim. Adımı kararsızlığa ve sabırsızlığa çıkarmam.) Mezakî (ö.1676) de ayrılık yükünün çok ağır olduğunu, bu yüke dayanmak için insanda dağ gibi tahammülün olması gerektiğini ve insanın elinden bir şey gelmediğini söyler:

Girân-bâr-ı firâkun çâresi kûh-ı tahammüldür
Esîr-i derd-i hicrân sabr-ı Eyyub itmesün n'itsün Mezâkî, g. 347/3.

(Ayrılığın ağır yükünün çâresi, tahammül dağdır. Ayrılık derdinin esiri, Eyyub'un sabrını göstermesin de ne yapsın?)

Ahmedî bir diğer beytinde de Hz. Zekeriya'nın marangozluk mesleğine telmih yaparak sevgilinin cevrine ve eziyetine sabretmek gerektiğini hatırlatır:

Gel Ahmedî Eyyüb ol cevrine sen ol yârun
Ger sini Zekeryâ-veş ol buçgu-y-ıla yara Ahmedî, g. 557/7.

(Ey Ahmedî! Eğer seni Zekeriya (peygamber) gibi o bıçkı ile yarsalar da gel sevilinin eziyetine Eyyub ol (sabret).

Sabır İlaçtır

Klasik şiirde, Hz. Eyyub'un hastalığa karşı gösterdiği sabır ilaç olarak telakki edilir. Muşahhas olmayan aşk derdinin ilacı da sabırdan başka bir şey değildir. Şeyh Gâlib'in aşağıdaki beytinde hem Hz. İsa'nın tıp ilmindeki mucizelerine hem de Hz. Eyyub'un sabrına telmih yapılır:

Mesihâ-yı nigehten ders alıp dehrin etibbâsı
Bu bimârın ilâcın sabr-ı Eyyüb eylemişlerdir Şeyh Gâlib, g. 46/4.⁸

(Zamanın doktorları, bakış Mesih'inden ders alıp bu hastanın ilacını Eyyub'un sabrı eylemişlerdir.)

Derd-i çâh-ı zekanun Yûsufi Ya'kûb eyler
Zahm-ı 'aşkun ile Eyyüb olur 'İsâ-yı be-nâm Y. Avnî, k. 30/58.

(Senin çene çukurunun derdi, Yusuf'u Yakub gibi yapar/ağlatır; aşkının yarasıyla da Eyyub meşhur İsa olur.)

Sabır Selâmettir

Sabırla ilgili âyetlerde de ifade edildiği üzere klasik şiirimizde belalara karşı gösterilen sabrın sonunun selâmet olduğu vurgulanır. Diğer bir ifade ile kul aczini, zayıflığını bilip sabrettikçe Allah da ona merhamet eder. Allah, Hz. Eyyub'a hastalığa karşı gösterdiği sabır için şifa ihsan etmiştir. Aşağıda bu konuyla alakalı beyitler sunulmuştur:

Eyyüb-vâr derdüne sabr eyle Ahmedî
Ola ki göre hâlünü rahm ide ol tabib Ahmedî, g. 50/7.

(Ey Ahmedî, Eyyub gibi derdine sabr et; olur ki o tabib/Allah hâlini görür ve sana merhamet eder.)

Eyyüb bigi sabr gerekdür belâsına
Kim bi-belâ kimesneye virilmedi vilâ Ahmedî, k. V/48.

(Onun verdiği belaya Eyyub gibi sabretmek gerekir. Belası/derdi olmayan kimseye yakınlık/dostluk verilmedi.)

Bu kadar derde tahammül idemez kimse meger
Sabr-ı Eyyüb ide ihsân Cenâb-ı Mevlâ Fatîm, kt. 12/2.

(Cenab-ı Allah'ın, Eyyub sabrını ihsan ettiği (kişi) hariç hiç kimse bu kadar (büyük) derde dayanamaz.)

Eyyüb gibi dem-be-dem sabr itmeden kişinin
Döst ilinden derdine dermân ele girsin mi Ü. Sinân, g. 185/6.

(Eyyub gibi sürekli sabretmeyen kişiye dost ilinden derdine derman gelir mi?)

⁸ Şeyh Gâlib'in bu beyti için bkz. Prof. Dr. Ömer Okumuş-Doç. Dr. Muhsin Kalkışım, "Klasik Türk Şiirinde Hz. İsa Mazmunu", <http://www.yagmurdergisi.com.tr/archives/konu/klasik-turk-siirinde-hazret-i-sa-mazmunu>. (erişim tarihi 20.08.2015).

Hız. İbrahim ateşle atıldığında Cebrail'den dahi bir şey istemeyip sabrettiği için Halilullah/Allah dostu unvanını almış ve atıldığı ateş de gül bahçesine dönmüştür. Ahmedî'ye ait aşağıdaki iki beyitte bu kıssaya telmih vardır:

Ahmedî 'ışk odına sabır kıl Eyyüb-sıfat
Kim Halil oldu oda sabır idüben İbrâhîm Ahmedî, g. 441/7.

(Ahmedî, aşk ateşine Eyyub gibi sabret. İbrahim, ateşle sabredip dayandığı için halil/dost oldu.)

Gülistân oldu İbrâhîme âteş
Halâs oldu belâdan girü Eyyüb Ahmedî, g. 51/3.

(Hz. İbrahim'e ateş gül bahçesi oldu. Hz. Eyyub da beladan/hastalıktan kurtuldu.)

Şeyh Gâlib (ö.1799) aşağıdaki beyitte "ehl-i şühüd'un/keşf ehlinin bir gül goncasını andıran yaratılışlarının sabır ile açıldığını söyleyerek tasavvufta bir makam olan sabra işaret eder:

Gonca-i tab'ını sabır ile açar ehl-i şühüd
Hâk-ı Eyyüb gerek lâleye ber-sırr-ı Vedüd Şeyh Gâlib, 61. b.

(Şuhud ehli, yaratılış goncasını sabır ile açar. Allah'ın vedud/sevgi sırrı üzere laleye Eyyub'un toprağı gerek.)

Bendedir cem'-i keder bir ferd yok böyle sabür
İderek dil sabır-ı Eyyüb ola âhir pür-sürür Ş. Es'ad, Mur, 6.

(Bütün dertler bendedir, böyle sabırlı bir kimse yok ki Eyyub'un sabrını gösterip sonunda gönlü mutlu olsun.)

Vâsıl-ı kurb-ı Hudâ ola be-'aşk-ı Haydar
Bize tâ mahşere dek hem vire sabır-ı Eyyüb L. Hanım, Mrs, 4/14.

(Ali'nin aşkı ile Allah'a yakın olalım ki ta mahşere kadar bize Eyyub'un sabrını versin.)

Sabır ve Şükür

Müslüman bir kimse, başına ne bela gelirse gelsin daima Rabbine şükretmelidir. İster hastalıkta, ister bollukta kula şükretmek yararlıdır. Hurufî şairlerin piri Seyyid Nesimî (ö.1404-5) şükür elbisesini giymek için Hz. Eyyub gibi sevgilinin derdine sabretmek gerektiğini söyler:

Kim ki Eyyüb'un belâsın sevdiğinden çekmedi
Giymedi mahbûb elinden hil'at-ı abdüş-şekür Nesimî, g. 39/13.

(Eyyub'un çektiği belayı sevdiğinden çekmeyen kimse, sevgilisinin elinden çok şükreden kulun elbisesini giyemez.)

Süheylî (ö.1633-4), Hz. Eyyub'un hastalıktan günden güne eriyen bedenini bir muma benzeterek âşıkların ondan ışık/güç aldığını şöyle nazmeder:

İşitdüm dün didi bu mısra'ı bir şeyh-i şâkirden
Çerâğı ehl-i derd olan yakar Eyyüb-ı sâbirden Süheylî, g. 241/1.

(Dün, şükreden bir şeyhten bu mısraı işittim. Dert ehli, mumu sabreden Eyyub'tan yakar.)

Kadı Burhaneddin (ö.1398) bir adım daha ileri giderek ayrılığa sabır, kavuşmaya da şükretmek gerektiğini şöyle şiirleştirir:

Sabr ile şükür kılmağa bu hecr ü visâle
Bu dünyâda Eyyub veyâ Nuh ele girse K. Burhaneddin, g. 1044/2.

(Bu dünyada, Eyyub'un (sabır) veya Nuh'un (ömrü) ele geçse ayrılığa sabır, kavuşmaya da şükür gerekir.)

Hz. Eyyub ve Şifalı Su

Bilindiği üzere Hz. Eyyub, hastalığından dolayı bütün vücudunu ve özellikle mahalli ibadet olan kalbini ve dilini kurtlar istila ederek artık Allah'ı zikredemez bir hâle düşer. Hz. Eyyub mecbur kaldığı için Allah'a dua eder ve “*Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su (dedik).*” âyetinde de ifade edildiği gibi ayağını vurduğu yerden şifalı bir su fişkirir. O sudan hem içer hem de yıkanır. Divan şairleri bu hadiseye de telmihte bulunmuşlardır.

Eşref Paşa (ö. 1894) aşağıdaki beytinde mürettep olmayan bir leff ü neşr ve tenasüp sanatıyla güzel bir su/çeşme mazmunu okuyucuya sunar. Şair, beyitte Hz. Eyyub'un ayağını yere vurarak çıkan su ile Hz. İsmail'in çölde ayağıyla kumları eşelemesiyle fişkıran zemzem arasında bağ kurar.

Be-sabr u çille-i Eyyüb u hasret-i Yûsuf
Be-eşk-i dide-i Ya'küb u çeşme-i zemzem Eşref Paşa, k. II/56

(Eyyub'un sabrı ve çilesi, zemzem çeşmesi; Yakub'un gözyaşları da Yusuf'un hasreti(dir). Muvakkitzâde Muhammed Pertev (ö.1807) Hz. Eyyub'un su içtiği testinin sevgilinin kıskançlığına nasıl sebep olduğunu âyetten iktibas yaparak anlatır:

Kûze-i Eyyüb'dan cânâne nûş eylerse âb
Kâse-i billür der “*yâ leytenî küntü türâb*” M. Pertev, 31. b.

(Sevgili, Eyyub'un testisinden su içerse, billür kâse “keşke toprak olsaydım/Nebe, 40” der.)

Tâ kıyâmet me'kil-i kirmân olurdu kâlibı
İtmeseydi cû-ı ihsânında Eyyüb igtisâl Y. Avnî, k. 6/29.

(Eyyub, eğer Allah'ın ihsanının ırmağında gusül almasaydı/yıkanmasaydı, vücudu ta kıyamete kadar kurtlara azık olurdu.)

Hz. Eyyub ve Bedenindeki Kurtlar

Klasik şiirimizde, Hz. Eyyub'un vücudundaki yaralarda oluşan kurtlara da telmih yapılmıştır. Emri (ö.1523-4)'nin aşağıdaki beyti, hem mana hem de söyleyiş bakımından kusursuzdur. Şair Farsça kirm kelimesiyle Türkçe karşılığı olan kurt kelimesi arasında

ilgi kurarak tevriye yapar. Ayrıca Emri, kendisinin bela Eyyub'u ve fena Yakub'u olduğunu söyleyerek derdinin büyüklüğünü dile getirir:

Cânına kirm-i elem üşmiş belâ Eyyûbiyam
Yûsufını kurda yidürmiş fenâ Ya'kûbiyam Emri, g. 310/1.

(Bedenine elem kurdu üşüşmüş bela/dert Eyyub'uyum. Yusufunu kurda yedirmiş fena/hasret Yakub'uyum.)

Âşık Çelebi (ö. 1572)'nin aşağıdaki beytinde iyilik nesime/hafif ve tatlı esen rüzgara, sitem de kurda benzetilerek çarpıcı bir tezat oluşturulmuştur:

Yir anı kirm-i sitem niteki ten-i Eyyûb
Nesîm-i lutf ile bir berg zâhir olsa eger Âşık Çelebi, k. 14/93.

(İyilik rüzgarıyla eğer bir yaprak/hasene ortaya çıksa onu da Eyyub'un bedenini kemiren sitem kurdu yer.)

Kirm-i mihnet eylese terkîb-i a'zâmı tebâh
Sabr ider Eyyûb-ı dil a'vân ü ensâr istemez Süheylî, g. 123/2.

(Mihnet kurdu tüm vücudumu yok etse de gönül Eyyub'u sabr eder, yardımcı istemez.)

Ne inledi gül ü ne rengi döndü kirm düşüp
Tenine eyle ki Eyyûb "innehü evvâb" Ahmedi, k. X/11.

(Eyyub'un tenine kurt düşünce ne rengi döndü/sarardı, ne de gül inledi; öyle ki "Doğrusu o daima Allâh'a yönelirdi.)

Bulsa kişi dōstdan belâ ma'şûk gelüp vefâ kıla
Kurtlar tenüm çiyneriken Eyyûb-ıla zârda idüm Ü. Sinân, g. 113/9.

(Kişi dosttan bela bulsa, sevgili gelip vefa eylese; kurtlar bedenimi çiğneyip yese Eyyub gibi inlemekteydim.)

Aşk Derdi

Şairler aşkın bir belâ/evet ve dert olduğunu, bu belaya elest meclisinden beri âşına olduklarını, bu yüzden kendilerini âşık addederek düştükleri aşk derdine peygamberlerin dahi tahammül edemeyeceklerini söylerler. Şair Ahmedi aşağıdaki beyitlerinde, kendisinin düştüğü aşk belasına Hz. Eyyub'un düşmediğini yani onun âşık olmadığını söyleyerek aşk belasına dayanmanın zorluğuna vurgu yapar:

Ben nice sabr eyleyeyim bu belâya kim
Eyyûba dahi irmedi bu resm-ile belâ Ahmedi, g. 3/2.

(Eyyub'a dahi verilmeyen bu şekildeki bir belaya ben nasıl sabredebeyim?)

Eyyûba irse bir nefes ide mi-y-idi sabr
Uşbu belâ ki itdi bana derd-i iştiyâk Ahmedi, g. 343/2.

(Sevgiliye kavuşma arzusunun bana verdiği bu sıkıntı/bu dert eğer Eyyub'a verilse bir an olsun sabreder mi?)

Eyyûba şemmesi irer olursa derdümün
Göre belâ ohı nice olur u yası ne Ahmedî, g. 584/4.

(Derdimin küçük bir şemmesi/kokusu Eyyub'a ulaşırsa o bela okunun ve onun yasının nasıl olduğunu görsün.)

Senün zülfün hevâsından bana olan perişânlık
Eger Eyyûba irişse gümân-durur döyesine Ahmedî, g. 590/4.

(Senin saçlarının arzusuyla bana olan perişânlık, eğer Eyyub'a verilse dayanması bile şüphelidir.)

Divan şiirinde âşıklığın ölçütü ayrılığa karşı Hz. Eyyub gibi sabretmek ve Hz. Yakub gibi ağlayıp inlemektir. Zağralı Handî, bu saydıklarımızı aşağıdaki beytinde şöyle nazmeder:

'Âşık oldur ki firâka sabr ede Eyyüb gibi
Dide-i Ya'kûb-veş hep gözleri giryân ola Zağralı Handî, g. 53/5.

(Âşık, Eyyub gibi ayrılığa sabreden ve Yakub gibi gözleri hep yaşlı olan (ağlayan) dır.)

Senün gibi ne gördi hüzni Ya'kûb
Ne hod bu resme mihnet çekdi Eyyüb L. Hamdi, LM, 4320. b.

(Ne Yakub senin gibi hüzün gördü, ne de Eyyub bu şekilde bir eziyet çekti.)

Tahsîn iderdi Hazret-i Eyyüb görse ger
Derd ü belâ vü mihnet ile şöyle sâbirin G. Âlî, g. 437/4.

(Hz. Eyyub, eğer bu kadar dert, bela ve sıkıntıya sabredenleri görseydi (onları) alkışlardı.)

Vasf-ı ni'me'l-'abdi bulmaz olmayan sâbir belî
Derd-i sevdâ çekmeyen bilmez nedir Eyyübluğ Nigarî, g. 370/5.

(Aşk derdini çekmeyen Eyyubluğun/Eyyub gibi olmanın ne olduğunu bilmez. Evet, sabırlı olmayan da kulluk nimetinin vasfını bulamaz.)

Bana uşşâk taklid idemez cevre tahammülde
Cefâ-cûlar beni mânend-i Eyyüb eylemişlerdür Vecdî, g. 21/4.

(Sıkıntıya dayanmada, âşıklar beni taklit edemez. Cefa arayanlar (âşıklar), beni Eyyub'a benzetmişlerdir.)

Yüregüni tîr ile yârun müşebbek itmedi
N'oldun ey Eyyüb 'âlemde ne derdün var senün Zâtî, g. 801/2.

(Ey Eyyub, sevgilin (yan bakış) oku ile yüreğini ağ ağ/parça parça etmedi. Ne oldu sana? Senin dünyada ne derdin var ?)

Nigârün tîri derdinden müşebbek oldı ten Zâtî
Cihânda Hazret-i Eyyübdur var ise hem-derdüm Zâtî, g. 968/5.

(Ey Zatî, put gibi güzel sevgilinin yan bakış okunun derdinden beden paramparça oldu. Dünyada senin dert arkadaşın varsa (o da) Hz. Eyyub'tur.)

Yenişehirli Avnî (ö.1883), sevgiliye hitap ederek ciğerinde öyle bir yara açmasını ister ki Hz. Eyyub bile onun tedbirinden habersiz olsun der:

Bir yâre aç cigerde ki olsun belâsına
Tedbir-i istibârdan Eyyüb bi-haber Y. Avnî g. 46/4.

(Ciğerde öyle bir yara aç ki onun belasına/derdine Eyyub bile sabır tedbirinden habersiz olsun.)

Ey fûrûg-ı nâr-i 'aşk ister misin hâsiyyetün
Dâg dâg derd idüp 'îsâyı Eyyüb eylesün Y. Avnî, g. 322/3.

(Ey (âşık)! Aşk ateşinin parlaklığının özelliklerini ister misin? Dert, yara üstüne yara açıtırıp İsa'yı Eyyub eylesin.)

Hz. Eyyub'un Sabrı ve Nuh'un Ömrü

Divân şairleri, uzun ömür veya tül-i emel/bitmez arzular söz konusu olduğunda hemen Hz. Nuh'u örnek verirler. Hz. Nuh bir rivayete göre 950 yıl yaşamış ve bu süre zarfında kendisine sadece 80 kişi inanmıştır. Karamanlı Aynî, gönlüne seslenerek sevgilinin kâkülüne ulaşmak için Hz. Eyyub gibi sabır ve Hz. Nuh kadar ömür istemek gerektiğini söyler:

Sabr-ı Eyyüb ile irem dir isen kâkülüne
'Ömr-i Nûh iste gönül var bu tül-i emele K. Aynî, g. 413/6.

(Ey gönül, eğer Eyyub'un sabrı ile sevilinin kâkülüne ulaşayım dersen, bu sonu gelmez arzun için gel Nuh'un ömrünü iste.)

Sabr-ı Eyyüb ile Şeyhî nice bir katlanasın
Tut ki ol hüsn ile Yûsuf olasın ömr ile Nûh Şeyhî, g. 13/7.

(Ey Şeyhî, farz edelim ki o güzellik ile Yusuf, o ömür ile Nuh olsan bile Eyyub'un sabrı (olmadan) nasıl katlanacaksın?)

Yukarıdaki beyitlerde anlatılan mefhumu şair Nevî (ö.1597) kendisini özne yaparak şöyle dile getirir:

Ne 'ömr-i Nûh vermiş Hak ana ne tâkat-ı Eyyüb
Ya Nevî sen sehî-serve kaçan vâsıl ola 'ömrüm Nevî, g. 297/5.

(Allah, ona ne Nuh'un ömrünü ne de Eyyub'un dayanma gücünü vermiş. Ey Nevî, ömrüm, sen servi boylu sevgiliye nasıl kavuşacak?)

Mesihî (ö. 1512), kendisine Eyyub derdi, sevgiliye de Yusuf'un güzelliği ile Nuh'un ömrü verildiğini şu beyitte dile getirir:

Bana müyesser eyleyen Eyyüb derdini
Kılmış nasîb sana cemâl ile 'ömr-i Nûh Mesihî, g. 27/4.

(Bana Eyyub derdini müyesser/kolay eyleyen (Allah), sana güzellik ile Nuh'un ömrünü nasip etmiş.)

Her kim Revânî vaslını ider ise ârzü
Eyyüb sabrı ile gerek ana 'ömr-i Nûh Revânî, g. 38/5

(Ey Revânî, (sevgiliye) kavuşmayı arzu eden kimseye Eyyub sabrı ile Nuh'un ömrü gerek.)

Bu cevri ki ben çekerem uzun gecelerde
Eyyüb cânım gisûlan Nûh degül mi K. Burhaneddin, g. 1073/5.

(Uzun gecelerde benim çektiğim bu sıkıntı, Eyyub canım, uzun saç da Nuh değil mi ?)

Sabr-ı Eyyub ile 'ömr-i Nûh istersem ne tan
Zevrak ile gitdi Eyyûba o yârum gelmedi Sun'î, g. 207/3.

(Eyyub'un sabrı ile Nuh'un ömrünü istesem hayret etmeyin/kınamayın. O sevgilim Eyüp semtine kayıkla gitti gelmedi.)

Gurbet Belası

Dünya darü'l-hikmettir yani imtihan dünyasıdır. Her insan gibi Peygamberler de imtihana tabidirler. Onların beşerî yönleri olduğu gibi nübüvvet görevleri de vardır. Ahmedî'nin şu beytinde, Hz. Eyyub ve Hz. Yakub'un başına gelenlerin tamamen dünyevi olduğu vurgusu yapılır:

Eyyüb mihneti-y-ile Ya'kûb gussası
Sorar-ısan yakîn kamu gurbet belâsıdır Ahmedî, g. 200/6.

(Eyyub'un hastalığıyla Yakub'un sıkıntısını sorarsan kesin (olarak) hepsi gurbet belasıdır.)

Ahmedî'den dört asır sonra gelen Tanzimat dönemi şairi Ziya Paşa (ö.1880) da aynı hakikati şu beyitle ifade etmiştir:

Âsûde olam dersin eger gelme cihâne
Meydâne düşen kurtulamaz seng-i kazâdan (Yorulmaz 2009: 95)

(Eğer rahat olayım dersin bu dünyaya gelme; (çünkü) meydana düşen /dünyaya gelen kaza taşından/dertlerden kurtulamaz.)

Yine Ahmedî, kendisinin Hz. Eyyub gibi sabır sahibi olduğunu, sevgiliden gelecek belaya/nazara karşı hû/Allah'ın mutlak gayb hüviyeti perdesine büründüğünü söyler:

Bana dirler hazer it gözlerinden
Ben Eyyübam belâya dutmuşam hû Ahmedî, g. 536/6.

(Bana sevgilinin gözlerinden sakın diyorlar. Ben Eyyub'um, belaya karşı hû (Allah) zırhını tutmuşum.)

Şol kadar çekdüm belâ-yi hecri kim
Sabr-ı Eyyüb itdi tahsîn el-gıyâs Necatî, g. 38/4.

(Ayrılık derdini o kadar çok çektim ki Eyyub'un sabrı aman (deyip) takdir etti.)

Sabır ve Hüzün

Divan şairleri Hz. Eyyub'un sabrıyla beraber Hz. Yakub'un hüznüne de telmihte bulunurlar. Hz. Yakub'un, oğlu Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılmasıyla başlayan hasreti ve külbe-i ahzanda ağlamaktan gözlerini kaybetmesi hadisesi çokça işlenen konulardan biridir.⁹Bilindiği gibi Hz. Eyyub'un hastalığı maddi yani bedenidir. Yakub'unki ise maddi olmayıp Yusuf'un hasretinden kaynaklanan manevi bir hastalıktır. Başka bir ifade ile birisininiki hastalık, diğerininki ayrılıktır. Aşağıdaki beyitte Ahmedî bu ince noktaya dikkat çeker:

Eyyüb bigi derdün-ile ten tolu belâ
Yaküb bigi hicrün-ile cân tolu esef Ahmedî, g. 330/4.

(Beden, Eyyub gibi senin derdinin belalarıyla/hastalıklarıyla; can da Yakub gibi senin ayrılığının hasretiyle doludur.)

Hüzn-ile Ya'küb u derd-i 'ışk-ıla Eyyübdur
Bu dil-i bî-çâre-veş olmaya hergiz derdmend Şem'î, g. 33/6.

(Bu çaresiz gönül gibi, asla dertli olmasın; o hüzün ile Yakub ve aşk derdiyle de Eyyub'tur.)

İcâzet virdügi-y-çün derde Eyyüb
Tahammül kılduğı-y-çün hüzne Ya'küb L. Hamdi, LM, 155. b.

(Eyyub derde, Yakub da hüzne dayandığı için Allah (bu sıkıntılara) izin verdi.)

Hız. Eyyub ve Hız. Muhammed'in Nuru/Şefaati

İslam inancında Hız. Muhammed hem evvel hem de ahirdir. Yani kainat yaratılmadan evvel onun nuru vardı. "Habibim sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." hadis-i kudsisi bu inancın temelini oluşturur. Bu düşünceden hareketle klasik şairlerimiz, Hız. Muhammed'in nuru ve şefaati, diğer peygamberlerin karşılaştıkları sıkıntılardan kurtulmalarına sebep olduğunu dile getirirler. Aşağıdaki beyitte, Hız. Eyyub'a, Hız. Muhammed'ten yardım şifası ulaştığı için bela kurdundan kurtulduğu anlatılır:

Senden meded şifâsı Eyyüb'e irmeseydi
Bî-şekk helâk iderdi kirm-i belâ Muhammed K. Aynî, k. 5/26

(Ey Muhammed, eğer senin meded şifan/şefaatin Eyyub'a yetişmeseydi, şüphesiz bela kurdu onu helâk ederdi.)

Erzurumlu Zihnî (ö.1794-97 arası), nur-ı Muhammedinin, hem Hız. Nuh'un tufandan kurtulmasına hem inkârcuların tufanda boğulmalarına hem de Hız. Eyyub'un yaralarına sürdüğü merhem verilmesine sebep olduğunu şu beyitte dile getirir:

⁹ Kur'an-ı Kerim'de ahsenül-kasas (kıssaların en güzeli) olarak anılan Hız. Yusuf kıssası, Müslüman milletlerin edebiyatlarında Yusuf u Züleyha mesnevilerinin kaynağını oluşturmuş ve Türk edebiyatında da çok güzel ve özgün mesnevilerin yazılmasına zemin teşkil etmiştir.

Buldu necât Nüh-ı nebî münkirân gark
Eyyûba verdi merhemi nûr-ı Muhammedî Erz. Zihnî, g. 4/3.

(Hz. Muhammed'in nuru, Eyyub'a merhem, Nuh peygambere kurtuluş verdi ve onu inkâr edenleri de batırdı.)

Sonuç

Kur'ân-ı Kerim'in muhtelif âyet ve Hz. Muhammed'in hadisleriyle sabit olan Hz. Eyyub kıssası, klasik şiirimize hemen hemen her safhasıyla konu olmuştur. Yine söz konusu kıssa, XIV. yüzyıldan XIX. yüzyıla değin pek çok şair tarafından ya telmih ya da doğrudan işlenmiştir. Şairler özellikle kendilerindeki aşk derdinin Hz. Eyyub'ta bile olmadığını; bu belaya dayanmak için de Hz. Eyyub gibi sabır ve Hz. Nuh kadar ömür gerektiğinden bahsederler. Hülâsa diğer kıssalar gibi Hz. Eyyub kıssası da çok güzel benzetme ve hayallerle şairlerin diliyle ölümsüzleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aclunî, İsmail Muhammed (1351), *Keşfü'l-Hafâ*, II C, Kahire:
- Akdoğan, Yaşar (1979), *Ahmedi Divânı ve Dil Hususiyetleri: Gramer, Sentaks, Sözlük*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul:
- Altun, Kudret (1999), *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divânı, (Vâridatü'l-Enkâ)*, Niğde:
- Arslan, Mehmet (2003), *Leyla Hanım Divânı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- (2007), *Mihri Hatun Divânı*, Ankara: Amasya Valiliği Kültür Yayınları.
- (1994), *Zâtî Süleyman Efendi-Divan ve Sevânihu'n-Nevâdir fi Ma'rifeti'l-Anâsır*, Sivas: Dilek Matbaacılık.
- Avşar, Ziya, *Revânî Divanı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (erişim tarihi: 15.01.2015)
- Ayan, Hüseyin (1990), *Nesimî Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bektaş, Ekrem (2007), *Muvakkit-zâde Pertev Divanı*, Malatya: Öz Serhat Yayınları.
- Bilgin, Azmi (2000), *Ümmi Sinan Divânı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- (2003), *Divân-ı Seyyid Niğârî*, İstanbul: Kule İletişim Hizmetleri.
- Câmiü's-Sagîr Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi* (2002), (Haz. İsmail Mutlu-Şaban Döğen-Abdulaziz Hatip) İstanbul: Yeni Asya Neşriyatı.
- Canan, İbrahim (1994), *Kütub-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Doğan, Muhammet Nur (1997), *Şeyhülislâm Es'ad Divânı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Erdoğan, Mehtap (2007), *Fatîh Divânı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

- Ergin, Muharrem (1980), *Kadı Burhâneddin Divânı*, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Harmancı, Mahmut Esat (2007), *Süheylî Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, Mustafa-Kurnaz Cemal (1990), *Şeyhî Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kalkışım, Muhsin (1994), *Şeyh Gâlib Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karavelioğlu, Murat A (2014), *Şem'i Divânı*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kılıç, Filiz, *Âşık Çelebi Divânı*.
<https://groups.yahoo.com/neo/groups/metinbankasi/info>.
 (erişim tarihi: 15.01.2015).
- Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli* (1993), (haz., A. Özek vd.) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kütük, Rıfat (2002), *Larendeli Hamdi'nin Leyla ile Mecnun Mesnevisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üni. SBE, Erzurum:
- Levend, Agâh Sırrı (1984), *Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar)*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Macit, Muhsin (2001), *Erzurumlu Zihni Divânı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mengi, Mine (2004), *Mesihî Divânı*, Ankara: AKM Yayınları.
- Mermer, Ahmet (1991), *Mezâkî: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*. Ankara: AKM Yayınları.
- (1997), *Karamanlı Aynî ve Divânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- (2002), *XVII. yüzyıl divan şairi Vecdî ve Divançesi*, Ankara: MEB Yayınları.
- Mütercim Âsım (1888), *el-Ukyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, Matbaa-i Osmaniyye.
- Okuyucu, Cihan (2004), *Ereğlîli Tûrabî Divânı*, İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları.
- (2010), *Divan Edebiyatı Estetiği*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Özkan, Ömer, *Eski Zağralı Handî ve Divançesi*,
<https://groups.yahoo.com/neo/groups/metinbankasi/files>
 (erişim tarihi: 10.04.2015)
- Pala, İskender (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Saraç, M. A. Yekta (2002), *Emrî Divanı*, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Şemseddin Sâmî (1992), *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

- Tanrıbuyurdu, Gülçin (2006), *Eşref Paşa Divânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üni. SBE, Kocaeli:
- Tarlan, Ali Nihad (1970), *Zâtî Divânı* (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı: II. C, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
-, (1997), *Necâti Beg Divânı*, Ankara: MEB Yayınları.
- Tolum, Mertol, Tanyeri Mehmet Ali (1977), *Nev'î Divânı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yakar, Halil İbrahim (2009), *Gelibolulu Sun'î Divânı*.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10612,gelibolulupdf.pdf?0> (erişim tarihi: 10.04.2015)
- Yenişehirli Avnî Divânı*,
<https://groups.yahoo.com/neo/groups/metinbankasi/files>
(erişim tarihi: 10.04.2015)
- Yoldaş, Kâzım (2005), *Sâbir Pârsâ Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ziya Paşa (2009), *Tercî-i Bend& Terkîb-i Bend*, (haz. Hüseyin Yorulmaz), İstanbul: Şule Yayınları.